

Eörsi István

Kifecsegek egy titkot

„...a lakosságot – bárhogyan vitatnák is ezt előkelő szellemek – rendkívüli módon érdeklik az ideológiai kérdések. Az ideológiai vitákat és programokat unja, választás előtt elsősorban azt szeretné tisztán látni, hogy melyik politikai erő biztosít neki inkább munkát, lakást, jó forintot satöbbi...”

helyzetben hozottak, csak akkor érdemlik ki a jobboldaliság vagy baloldaliság attribútumát, ha jobboldali vagy baloldali filozófiai koncepció szüli őket. Ugyanez érvényes külpolitikai szövetségekre is. A Sztálinnal összefogó Churchill például akkor sem vált volna egy szikrával sem baloldaliabbá eme aktustól, ha Sztálint csakugyan baloldalinak tekintenénk. (Churchill annak tekintette.) Ezt a szövetséget nem filozófiai rokonszenv kovácsolta össze, hanem egy nagyvonalú stratégiai felismerés: Churchill belátta, hogy Hitlert előbb kell legyőzni, mint Sztálint, mert fordított sorrend esetén végveszélybe kerülne civilizációnk.

Mivel minden nyílt titkot nem szeretnék kifecsegni, nem sorolom fel tételszerűen a jobboldaliság és a baloldaliság ideológiai kritériumait. Megemlítem azonban, hogy ezek mindenki számára szemléletesen megnyilatkoznak, mégpedig szimbólumok, metaforák, öltözködési szokások, közhelyek és hanghordozások útján. Például az isten, család és haza szentháromsága mint politikai jelző, szóvirág- és jelképrendszer világszerte jobboldali orientációra vall. Az esélyegyenlőség akarása, a nemzetmítosz, a populista népkultusz és a min-

den rendű-rangú tekintélyelv elutasítása, az emberi jogok teljességének védelme, a multikulturális és természetvédelmi törekvések baloldali orientáció jelei. Ezt az alapvető felosztást módosítja Kelet-Európában, így nálunk is, hogy a jobboldaliságnak itt egy nyomorúságos változata van forgalomban, mely a két világháború között virágzott: kelekótya rasszizmus, irredentizmusba átsapó nacionalizmus és – kiváltképp Lengyelországban – középkort eszményítő klerikalizmus. Ezért ezen az égtájon az ösztönök rezdülése is különbséget tesz a politikai irányok között. Akinek nincs kedve vagy módja arra, hogy búvárkodjon különféle ideológiai mélységekben, az is tudja, hogy hova sorolja be például az agg tábornokot, aki a parlamentben igazságosnak nevezte a magyarság szovjetellenes harcát a második világháborúban; és hogy milyen oldalra sorolja azt a kormányt, amely nem határolta el magát ettől a világtörténelmi agyláztól. Minden kormánynak – és minden ellenzéki pártnak – megvan a maga félreérthetetlen eszmei kisugárzása, és ez elárulja nekünk, hogy alapjában véve miképpen foglal állást a világot kettéosztó nagy antinómiák dolgában. Olykor persze egy-egy

besorolhatatlan személyiség megnehezíti a tisztánlátást. Ha például egy magát szocialistának valló miniszterelnök a katolikus egyház iskoláiba kényszerítené az emancipálódott polgárok gyermekeit, és ráadásul az egyház anyagi érdekei által vezérelve még a törvényhozás szuverenitását is korlátozná, akkor az állampolgár valóban csak találgathatja, hogy milyen irányból igazgatják. Ha az elkerülhetetlen privatizációs politika folyamán képpen a politika kikötőiből portyázni induló nagyhalak a kishalakkal együtt a törvényeket is behabzsolják, és szemérmetlen nyereszkesedés és támogatott vagy túrt korrupciók segítségével oligarchikus hatalomra tesznek szert, óriási rétegeket ítélve ezzel szegénységre és tehetetlenségre, akkor az ezt lehetővé tevő, sőt olykor elősegítő kormányzat baloldali (szocialista vagy liberális) filozófiája frázissá kopik, és gusztagustalan elszíneződések tűnnek fel rajta, hullafoltokhoz hasonlatosak. Ennek ellenére minden állampolgár – és nemcsak olyan, aki tudatosan érdeklődik ideológiai kérdések iránt – tisztán látja és érti, hogy kormányzata milyen alapvető politikai-erkölcsi értékrendet vall a magáénak. Kiderül ez a televízió hírközlőjének hanghordozásából, abból a módból, ahogyan egy kormányon lévő magyar politikus megrázza román kollégájának a kezét vagy ahogyan nemzeti ünnepeken beszél. A liberális férgék kiirtását kilátásba helyező szónok egész életére kijelölte a maga helyét a kelet-európai értelemben vett jobboldal szélső jobboldalán. Ugyanide lőtte be magát, feltehetően nem egész életére, a pártvezér is, aki a magyar lakosság által választott magyar kormányt idegenszerűnek nevezte – hiszen ez a terminus újabb kori hullabúzös hagyományainak folytán nem annyira a Habsburg-befolyásra, hanem inkább rohadtt amerikai tőkeérdekeltségek vagy büdös zsidómaffiák bérenceire vonatkozatható, esetleg mind a kettőre együtt.

Végezetül még egy közismert titkot szeretnék kifecsegni: azt, hogy a lakosságot – bárhogyan vitatnák is ezt előkelő szellemek – rendkívüli módon érdeklik az ideológiai kérdések. Az ideológiai vitákat és programokat unja, választás előtt elsősorban azt szeretné tisztán látni, hogy melyik politikai erő biztosít neki inkább munkát, lakást, jó forintot satöbbi, és mégsem mindegy neki, hogy milyen gesztusok, varázsszavak és szimbólumok töltik ki az elkövetkező évek közéletét. Némelyek szívesen fogadják, ha valamely uralkodó eszmei követelmény áthatja a társadalmat, mások olyan államban szeretnének élni, mely távol tartja magát a magánszférától, ide értve a politikai meggyőződést, a vallási, a nemzeti és egyéb érzelmeiket. Bizonyos bölények még mindig Nagy-Magyarországról ábrándoznak, mások a határokat zárójelbe tevő összeurópai integráció hívei. Ezek elvi ideológiai dilemmák, de nem kis mértékben tőlük függ a választópolgárok nyugalma és biztonsága. Olyan választóvonalakkal szembesülnek napról napra, melyek a cselekvés terepét és az áhított jövő mezejét jobb és baloldalra osztják fel. Eme nyílt titkot kizárólag az értelmiségi elit válogatott tagjainak – a szóban forgó elit hivatásos csepülőinek – fecsegek ki. Mindenki más tudja ezt az én indiszkrécióm nélkül is.

Azt mondta Lengyel László a tévében vasárnap este, hogy nemigen tud mit kezdeni a jobboldallal meg a baloddallal, mint politikai fogalmakkal, ha ezeket az Antall-kormányt vagy a Horn-kormányt, vagy ezek ellenzékének és általában a jelenlegi pártoknak a jellemzésére kell alkalmaznia. Az 1990-ben

uralomra került kabinet ugyanis gazdaságpolitikáját és politikai ígéreteit tekintve inkább baloldali volt, a Horn-kormány a maga Bokros-csoomagjával a konzervatív liberálisok jobboldali programját valósította meg, ezt pedig a magát mérsékelten jobboldalinak nevező Orbán Viktor csepüli, mégpedig a Hornt saját pártján belül balról támadó Fílló Pál érveivel. Lengyel László nem először fejez ki szellemesen és tömören olyan bölcselmi lényegét, mely az értelmiségi folklór közkinccse már. A Kádár-korszakban a jobboldaliság a magánkapitalizmus pártolását jelentette, a baloldaliság pedig egy diktatórikusan irányított, szélsőségesen centralizált államszocializmus helyeslését. A politikaformáló értelmiségnek, minthogy 1956 után kiegészített azzal, amit megvetett, de ügyelve arra, hogy emiatt önmagát ne vesse meg, lelki érdekévé vált, hogy olyan ideológiai térképet rajzoljon fel, amelyen nem határozható meg egyértelműen a saját helyzete és helye. Ezért kapóra jött neki az állammarxizmus őszintén sematizmusa, mely értelmetlenül mutatta a jobboldaliság és a baloldaliság fogalom párosát. Csak relativizálnia kellett a „bobot és a jalt”, hogy Ernst Jandl nyelvi telitalálataival éljek, mert mihelyt meghatározhatatlannak és fellelhetetlennek ezek a fogalmak, ki-ki jó lélekkel navigálhat köztük, tudomásul sem véve, hogy eközben mit áldoz fel és mit árul el.

Lengyel Lászlót hallgatva elhatároztam, hogy kifecsegek egy titkot, amelyet persze mindenki tud, aki tudni akar. Ha már folyton-folyvást hazug közhelyek élvezetére kényszerítenek, miért ne dobjak vissza én is egy frázist, mely kevésbé tetszetős és szellemes, de legalább kellemetlen, mert igaz? Egyszóval a fületekbe szeretném sügni, „Mindnyájatoknak, egyenként, külön” (lám csak: én is tudok ám költőket idézni!), hogy a jobboldaliság és a baloldaliság fogalmi ideológiai természetűek, és elementáris világnézeti pozíciókat jelölnek. Ezek függetlenek a taktikai döntésektől, sőt olykor még a stratégiai szükségletektől is. A baloldali ember gondolkodásában például okvetlenül szerepet játszik egy bizonyos egalitáriánus pátosz: ha igazán baloldali valaki, akkor nem bír beletörődni a gazdasági fejlődésnek abba a tendenciájába, mely szakadatlanul növeli a vagyoni különbségeket a földrészek, országok, osztályok és egyének között. De ilyen ember is kerülhet olyan helyzetbe, például egy fenyegető államcsőd árnyékában, amikor taktikai okból szegényeket nyomorgató intézkedéseket kell támogatnia, olyan döntéseket, amelyek számára alig elviselhető mértékben növelik országában a távolságot a legszegényebbek és a leggazdagabbak között.

Gazdasági intézkedések, különösen a válságos

Eörsi István író

Pápai Gábor rajza